

השבוע בגליון

הכל על מצה שמורה ♦
"שמירה" - חובה משעת קצירה ♦

♦ החסה? בכלל לא מרה!
♦ בתחילתה מתוקה ובסופה מרה
♦ החסה של המבורג
♦ תלישת החסה במועד
♦ מרור - מהו?

♦ הנכרי קוצר, היהודי שומר
♦ מצה שרוייה בפסח
♦ מהירות האפייה השתנתה
♦ הקפדת המאפייה
♦ האשה שצפתה לתוך מטבח שכנתה

דבר העורך

תודה, אבא!

במחזור הקודם, ערך בית המדרש מאורות הדף היומי כינוס גדול בבנייני האומה, בראשות גדולי הדור, לעידוד לימוד ההלכה במסגרת הדף היומי. לפניכם הטור שפורסם בזמנו לאחר הכינוס.

אבא שלי הבטיח לי שאם אלמד טוב הוא יקח אותי לכינוס הגדול בבנייני האומה.

אני קיימתי את חלקי, והוא קיים את חלקו.

אפילו שאני ילד בן תשע (לפני שבועיים היה לי יום הולדת), אני כבר מבין שיש דברים שאני עדיין לא יכול להבין. לכן אני חושב, שכאשר אהיה גדול אנתח באופן בוגר את הרשמים שנקלטו בנפשי הצעירה. אבל אני חושב, שאפילו כעת בעודני ילד צעיר, חלק מהדברים שראיתי וחוויתי אני מצליח להבין ולקלוט, איזו זכות גדולה היתה לי, או יותר נכון, איזו זכות גדולה היא, שיש לי אבא שמבין את הזכות הגדולה.

עכשיו חזרנו בבנייני האומה.

אני לא מצליח להירדם. אבא אומר שזה טבעי, ואמא אומרת שהיא תכין לי כוס שוקו חם. אבל כבר חם לי בלב, בכל הגוף.

פעם סיפרו לי, שכשהחזון איש זצ"ל היה יושב בבית הכנסת ולומד, כל הילדים הלכו בשקט על בהונות רגליהם. היום ראינו את גדולי הדור נכנסים לאולם, והבנתי את הסיפור. אבא הרים אותי גבוה גבוה (כי האיש שלפני עמד על הכסא שלו), וממרומי זרועותיו החזקות הבטתי סביב סביב. אותו רגע הבטחתי לעצמי לנצור את הזכרון הזה לעד. יום של אנשים עמדם סביבי בהתרגשות, ועיני כולם מופנות קדימה!

דף לט/א ואילו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא...

החסה? בכלל לא מרה!

החסה, בה מהדירים לקיים את מצוות מרור, ערבה לחיכם של רבים במהלך השנה, עובדה הגורמת להם להרהר: מדוע ולמה נבחרה החסה כביטוי המסמל את מרירות חיי אבותינו במצרים?

בתחילתה מתוקה ובסופה מרה: ייטב עליהם לדעת, כי כבר התלמוד הירושלמי (פרק ב' הלכה ה') מקשה על משנתנו: "הרי חזרת מתוק?" [החזרת של המשנה היא החסה שלנו]. רבי חייא עונה על כך בשם רבי הושעיא: "כל עצמן אין הדבר תלוי אלא בחזרת. מה החזרת תחילתה מתוק וסופה מר, כך עשו המצריים לאבותינו, בתחילה - "במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך" (בראשית מז/ו), ואחר כך, "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובבלבנים" (שמות א/יד). כלומר, ירק חסה הנתלש מן האדמה לאחר גדילתו, הרי הוא מתוק, אך אם נותר באדמה זמן רב, טעמו הופך מריר (עיין שו"ת חכם צבי סי' ק"ט).

מדברי הירושלמי הסיקו הפוסקים (עיין שולחן ערוך הרב א"ח סי' תע"ג סעיף ל', חיי אדם סי' ק"ל סעיף ג'), כי אין צורך בחסה מרירה לקיום מצוות מרור, אלא מין ירק זה מורה על מרירות, על שום סופו, אך כדי לקיים את מצוות אכילת מרור, אין חובה להרגיש טעם מר בפה בעת האכילה.

בגמרתנו מבואר כי מבין חמשת מיני הירק שמונה משנתנו, בהם אפשר לקיים מצוות אכילת מרור, מצווה מן המובחר לקיימה בחסה, והגמרא מנמקת זאת בכפליים: הטעם האחד דומה לדברי הירושלמי הנזכרים, כי ירק החסה רך בתחילת גידולו וקשה בסופו, רמז למצרים שהחלו לשעבד את אבותינו בפה-רך, ולבסוף מיירו את חייהם בעבודה קשה. הטעם השני, מפני שהחסה רומזת על כך שהקב"ה חס על עמו ישראל והוציאם ממצרים.

להדר ולרכוש חסה: בעל שולחן ערוך הרב (שם) כותב, כי יש להדר ולקיים מצוות אכילת מרור בחסה, אפילו שדמיה יקרים, כפי שמהדירים אחר אתרוג מהודר! המשנה ברורה כותב, כי "אפילו הוא ביוקר קצת יותר משאר מינים, גם כן נכון להדר אחריו".

החסה של המבורג: עדיין לא נחה דעתם של חלק מן הפוסקים, מפני שבעת אכילת החסה אין בה כל מרירות. בין הפוסקים נמנה הרידב"ז (ירושלמי ריש פרק כיצד מברכין, ד"ה אין תימר מתניתין שניא, ע"ש שהוכיח כן), התמה על מנהג אכילת החסה וכותב כי שמא בהמבורג ובערי אשכנז החסה מרה יותר...

זעילוי נשמת

מרת **ברוריה חסידה שורץ** ע"ה

ב"ר משה ישעיהו גוטוטר ז"ל

נלב"ע כ"ד באב תשנ"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו

הר"ר **משה שורץ** ומשפ' שיחיו - רעננה

זעילוי נשמת

מרת **אנדה זימנד** ע"ה

נלב"ע כ"ו מנחם אב תשס"ג

תנצב"ה

הונצחה ע"י בעלה ידידנו

מר **הנרי זימנד** ומשפ' שיחיו - הרצליה

זעילוי נשמת

הר"ר **מנחם ספרברג** ז"ל

ב"ר מרדכי שמעון ז"ל

יליד ירושלים, מייסד יקבי אפרת

נלב"ע כ"א מנחם אב תשס"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י בני משפחתו שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל

נלב"ע כ"ה מנחם אב תשס"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

גם החזון איש זצ"ל (בסוגייתנו, סי' קכ"ד) כתב, כי מפני שבעת אכילת החסה אין בה כל מרידות [ועיי'ש ראיותיו שצריך "מר" כפשוטו], יש לפרש את הירושלמי באופן אחר. לדעתו אין כוונת הירושלמי שאפשר לקיים מצוות מרור בחסה שאינה מרירה, שהרי זו עיקר מצוות מרור, אלא שאלת הירושלמי היא, מדוע ירק החסה נכלל במיני הירק בהם אפשר יתן לקיים מצוות מרור, הרי אינו מר בכל עת וממילא אין להחשיבו כ"ירק מר". על כך עונה הירושלמי, כי חכמינו ז"ל הבינו, כי החסה נכללת ב"מרור" של התורה, מפני שהיא מעידה על מרידות חיה של אבותינו, אך צריך לאכלה בעת שהיא מרה.

תלישת החסה במועד: מאידך, כותב החזו"א, יש להקפיד להוציא את החסה מן האדמה בטרם תתמרר כלענה, מפני שאת מצוות מרור יש לקיים בירק הראוי לאכילה, ואם תהא כה מרה עד שאינה ראויה לאכילה, אי אפשר יהיה לקיים בה את מצוות אכילת מרור.

מעניין לציין כי דעתו של הפרי מגדים (סי' תע"ג אשל אברהם ס"ק י"ב) היא, ששונה מצוות אכילת מרור מיתר מצוות אכילה שבתורה. בעוד את מצוות האכילה שבתורה יש לקיים במאכל הראוי לאכילה, את מצוות מרור אפשר לקיים בירק מר כלענה, שאינו ראוי לאכילה אפילו בשעת הדחק! ברם, דעתו לא התקבלה על יתר הפוסקים המציניים, כי מדברי הראשונים מוכח, שהמרור צריך להיות ראוי לאכילה (ביאור הלכה סי' תע"ג סעי' ה' ד"ה יקח לענה).

דף לט/א ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא...

מרור - מהו?

בימינו נוהגים לקיים מצוות מרור בחסה, ויש המחמירים לקיים את המצווה באכילת חזרת, הלא היא ה"חריין".

החסה - חזרת: למרבה הפליאה מתברר כי במהלך השנים התהפכו השמות! משנתנו מכנה את החסה "חזרת", כדברי הגמרא "מאי חזרת? - חסא".

לירק העלים חסה, יש כינויים אחדים, בעברית ובערבית הוא מכונה "חסה", באנגלית ובשפות נוספות כינויו "לקטוגא", או "לטוגא", "סאלאט" ו"שלאטאן".

כל הכינויים הללו מופיעים בדברי הראשונים, בפרשם את ה"חזרת" שמשנתנו מונה כראוייה לקיום מצוות מרור (ראה רבינו ירוחם נ"ה ח"ד, רע"ב כאן, ערוך ערך חזר, רש"י כאן ד"ה חסא, ועוד רבים).

החזרת - תמכא: לעומת זאת, ה"חריין" המכונה בפיו חזרת, מכונה במשנה "תמכא", כך דעתו של בעל הגהות מיימוניות (הל' חמץ ומצה פ"ז הל' י"ג אות ה'). ראה שיטות נוספות בגרש"פ עיוני ההגדה עמ' קצ"ו, וכן כתבו פוסקים נוספים, כי ה"תמכא" הוא "קריין" (לקט יושר עמוד 92, מג"א סי' תע"ג ס"ק י"א, ועוד).

"החסה הוא הראשון ומצווה מן המובחר": מאחר שמשנתנו מונה חמשה מיני ירק הראויים לקיום מצוות מרור ובראשם חזרת, הלא היא החסה שלנו, כתב החכם צבי (שו"ת סי' ק"ט), כי יש לבכר את החסה לקיום מצוות מרור, לפי שהמשנה מנאתם לפי סדר עדיפות. אף החתם סופר (שו"ת אורח סי' קל"ב) כותב: "והכי נהגו כל רבותי זצ"ל ואנו נוהגים אחריהם... והחסה הוא הראשון ומצווה מן המובחר".

לאור דברים אלו, מברר החכם צבי, מדוע בכל זאת נהגו בקהילות אירופה לקיים מצוות מרור ב"תמכא", הלא היא החזרת בלשוננו, ולא בחסה המנוייה ראשונה במשנתנו. החכם צבי מסביר, כי במדינות מערב ומזרח אירופה בחורף שורר מזג אויר קר ולכן בתקופת הפסח אין החסה מצוייה. דברים דומים כתב החכם יעקב, כי שמע שבמדינות חמות מצוייה החסה בימי ניסן והוא "כפול ועב", אך באירופה אינה מצוייה. ברוח דומה מספר החיי אדם (כלל ק"ל סי' ג'), כי שמע "מהמשולחים הבאים מארץ הקדושה... אוכלים 'שלאטאן' למרור, רק שאמרו ששם הם עלין גדולין והשורש גדול. ואין תמיה" - מדוע באירופה אין נוהגים כן - "כי במדינתנו עדיין הם בתחילת הצמיחה". בעל ערוך השולחן (סי' תע"ג סעי' י"ז) כותב כי "אינו מצוי עדיין קודם הפסח אלא בחצרות השרים".

דף מ/א הפיכו לשום מצוה

הכל על מצה שמורה

נניח שאחד מאיתנו מעוניין להקים מאפיית מצות. אחד השיקולים הכלכליים העיקריים הוא שכרם של הפועלים. יש מפעלים שונים הממוקמים בארצות שונות מעבר לים, כדי להוזיל את תהליכי הייצור. הבה נברר בצוותא, באלו מן המלאכות הכרוכות באפיית המצות, ניתן להעסיק גם נכרי.

סוגייתנו עוסקת בהלכה הידועה, שאת מצוות אכילת מצה בלילה הראשון יש לקיים ב"מצה שמורה", מצה שנשמרה מהחמצה, שנאמר בתורה (שמות יב/יז) **"ושמרתם את המצות"**. אין די בכך **שיודעים** כי לא החמיצה, אלא יש **לבצע** שמירה בפועל.

"שמירה" - חובה משעת קצירה? בקשר לכך מספרת הגמרא, כי האמוראים הקדושים הקפידו על שמירת החיטים מעת קצירתן. האם הקפדה זו היא מנהג טוב או חובה? השולחן ערוך (אורח סי' תנ"ג סעי' ד') פוסק: "החיטים שעושים בהם מצת מצוה, טוב לשומרן שלא יפלו עליהם מים

אחרי שכולם התיישבו אמרתי לאבא שלי (הוא לא כל כך שמע אותי, כי היה עסוק בניגוב דמעותיו), שעכשיו אני מבין למה זה נקרא "מעמד כבוד התורה", כי במעמד הזה מכבדים את מי שלומד את התורה הקדושה! נכון? אין פשוט מזה, אבל יש דברים שיועדים, ויש דברים שמרגשים. עכשיו אני מרגיש.

אחר כך אבא ביקש מהאיש שלפניו שיוריד בבקשה את הכובע הגדול שלו. הוא הסתובב אחורה, ראה אותי שקוע בתוך הכסא האדום הגדול הזה (האמת, לא הסתדרתי איתו כל כך), חיך, והניח את כובעו על ברכיו. באמת נחמד מצידי.

אני לא מתבייש לספר לכם, שלא את כל הנאומים הבנתי. גם בכתה אני צריך להתרכז כדי להבין את המלמד, וכאן, כזו המולה, רמקולים, פנסים, סדרנים ואנשי ביטחון, מסכים ענקיים מכל הכיוונים, מקהלה חסידיית עם נגנים רוסיים. אבל אפילו שלא הבנתי את כל הנאומים, התרגשתי מאד.

אתם יודעים למה?
ראיתי על הבמה אנשים שכל החיים שלהם עושים דבר אחד - לומדים תורה. זה הכל. כי זה - הכל. לכן הם נקראים "גדולי הדור", האנשים הכי גדולים שיש בדור שלנו (אני גם רוצה להיות "גדול הדור" כשהיה גדול).

אני ילד שאוהב לשאול שאלות, בעיקר את אבא שלי, כי תמיד יש לו תשובה. באמצע אחד הנאומים דפקתי לו על הרגל, אבל הוא סימן לי בידו 'עוד מעט', כי הוא האזין בקשב. אני לא התאפקתי: "אבא, אני חייב, רק רגע, אבא". הוא התרצה. שאלתי אותו: "אבא, אני לא מבין. למה הם היו צריכים לבוא לפה ולשבת שעתיים? רובם זקנים שטורחים קשה כדי לנסוע, לעלות, ללכת ולהגיע לבנייני האומה. מדוע הם טורחים כל כך?".
אבא שמע את השאלה, אמר לי שאני ילד חכם והסביר לי, שדווקא בגלל שכל החיים שלהם הם לומדים תורה, הם רצו לבוא ולהסביר לכל האנשים שיושבים כאן, ולעוד הרבה אנשים בכל העולם, שהנה, אנחנו רוצים לומר לכם, שיהודי צריך לדעת, כי אין דבר חשוב יותר מן התורה. ומי שלומד תורה, גם צריך לדעת ללמוד את התורה כדי שהיא תלמד אותו איך להתנהג. לכן, גדולי הדור החליטו, שהאנשים שלא מצליחים ללמוד כל היום תורה, והם לומדים "דף יומי", צריכים אחרי הלימוד של "הדף היומי" להוסיף וללמוד עוד שתי הלכות כל יום, כדי שידעו איך יהודי צריך להתנהג.

יותר לא שאלתי את אבא שאלות, כי הוא רצה להקשיב.

עכשיו כבר שעה אחר חצות הלילה.
כל מי שהשתתף בכינוס קיבל מתנה חוברת של "מאורות ההלכה" על הלכות פסחים. החוברת עומדת ליד המיטה שלי, וכמעט מדברת אלי - "חמודי, זה גם בשבילך".
אני קם בשקט מהמיטה, אבא עוד ער, שותה קפה במטבח, גם הוא מהרהר וחושב על הערב.
- **"אבא,** כולם צריכים ללמוד הלכה, נכון?".
- **"נכון"**.
- **"כולם"**.
- **"כולם"**.
- **"אז** גם אנחנו נלמד יחד, כל המשפחה בסעודת השבת, הלכות?".

אבא הניח את כוס הקפה, הושיט את שתי ידיו, קירב את ראשו אל ראשי והעניק לי נשיקה על המצח.
שבועיים אחרי הכנס. בליל שבת כבר למדנו את ההלכה השביעית ואחר כך אבא אמר, שהוא חשב שאם הוא לוקח אותי לכנס הוא עושה לי טובה. היום הוא כבר מבין שהוא עשה טובה לעצמו...

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק.
פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף מו/ב הואיל ומיקלע ליה אורחים חזי ליה

לאכול למען האורחים

הצל"ח תמה: היה לגמרא לומר "חזי להו" לאורחים, מדוע נאמר "חזי ליה"?

ברם, כבר פירש רבי ברוך ממזיבז' זיע"א את הפסוק (משלי יג/כה) "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר" - כי הכוונה שהצדיק אוכל יותר מהרגלו, כאשר אורחים סמוכים על שולחנו כדי שיאכלו אף הם לשובעם, ואילו הרשע מענה את עצמו כדי שאורחיו יקמצו במאכלם...

על כן, הואיל ואי מיקלעי אורחים, חזי ליה לבעל הבית עצמו לאכול כמות רבה... (פנינים יקרים).

דף מו/ב הואיל ומקלעי ליה אורחים

קדושת יום טוב

בדין ביטול ביום טוב, קיים היתר שאינו בנמצא במקומות אחרים בהלכה, המבשל רשאי לבשל כל כמות שהיא, שמא יגיעו אורחים!

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף ברגר** ז"ל

ב"ר שלום צבי ז"ל נלב"ע כ"ג מנחם אב תשנ"ד

מחשובי מתפללי בית מדרשנו **תנצב"ה**

הונצח ע"י משפחות **לוסטיג וקוק** שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שרה רבקה וסרצוג** ע"ה

ב"ר אהרן אליעזר ז"ל

נלב"ע כ"ג מנחם אב תשל"ב **תנצב"ה**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **חיים גרשון וורובל** ז"ל

ב"ר ישראל ז"ל נלב"ע כ' באב תשנ"ח

והר"ר **ישראל פרוכטר** ז"ל

ב"ר אריה ז"ל נלב"ע כ"ח באב תש"ס **תנצב"ה**

הונצחו ע"י ידידיו הר"ר **עזרא וורובל**

וזוגות מרת **יפה** שיחיו - תל אביב

לעילוי נשמת

מרת **אסתר רחמים** ע"ה

בת עדינה ע"ה נלב"ע כ"ד אב תשל"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **רפאל קליימן** ז"ל

ב"ר יוסף הלוי ז"ל נלב"ע כ"א במנחם אב תשע"א

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

משעת קצירה". נשים לב, כי הוא מתנסח בלשון "טוב לשומרן", ואינו כותב "חובה לשומרן", היינו: לכתחילה ראוי לעשות כן, אך אי שמירה משעת קצירה, אינה מעכבת. אך יש מגדולי הפוסקים שנקטו, כי שמירה משעת הקצירה מחוייבת מדין "ושמרתם".

להלכה פוסקים כי בדיעבד, באין מצות שנשמרו משעת קצירה, סומכים על דעת השולחן ערוך שאפשר לקיים מצוות אכילת מצה בליל הסדר, גם במצות שלא נשמרו בעת קצירתן, אך כפי שכתב הביאור הלכה: "לכתחילה בודאי נכון להחמיר למצה של מצוה ליקח דוקא מצה שמורה משעת קצירה" (ראה פרי חדש שחולק. וע"ש עוד בביאור הלכה, לגבי מצות של כל חג הפסח, וראה בערוך השולחן שם שביאר, כי לדעת הרי"ף והרמב"ם הלכה זו תקפה לגבי מצות של כל הפסח).

הנכרי קוצר, היהודי שומר: דורות על דורות נהגו בעם ישראל להקפיד שהשמירה תחל מעת הקצירה, אך בעוד שאת מלאכת הלישה הפקידו בידי יהודים שומרי תורה ומצוות, לא הקפידו כך על מלאכת הקצירה, אשר נעשתה בידי נכרים, בעוד יהודי עומד מן הצד ושומר שלא יתקיים מגע בין החיטים למים.

כאשר נשאל החתם סופר (שו"ת אורח סי' קכ"ח), מה המקור לחלוקה הבלתי מובנת, לכאורה, בין הלישה לבין הקצירה, הוא השיב: כי "ישראל בני נביאים" ויודעים המה את אשר הם עושים, ובנוסף לכך, ביאר באופן נפלא את ההבדל ביניהן, כדלהלן.

השמירה אינה בפעולת הקצירה: קיום "ושמרתם" בעת קצירת חיטים בא לידי ביטוי בכך, שיש לשמרן בעת קצירתן, שלא תבאנה במגע עם מים. שמירה זו אינה תלויה בקוצר החיטים דווקא, אין היא חלק ממעשה הקצירה, אלא פעולה נפרדת, נוספת, להשיג מסביב, ממעל ומתחת, שלא יגיעו מים בחיטים.

השמירה היא בפעולת האפייה: לעומת זאת, השמירה בעת הלישה היא מן המים שכבר עורבו עם הקמח, או אז יש ללוש את העיסה באופן שכזה, שהמים לא יחמיצו את הקמח. הוי אומר, אופן פעולת הלישה הוא השמירה.

מעתה, מובן היטב, כי כאשר נכרי קוצר ויהודי שומר, מתקיים דין "ושמרתם" על ידי יהודי, אך כאשר נכרי לש ויהודי שומר, השמירה מתקיימת על ידי הנכרי, לא על ידי היהודי, לכל היותר שומר היהודי על הנכרי שישמור היטב... על שמירה זו של היהודי מתבטא החתם סופר "שוא שקד שומר"... מה תועלת יש בשמירתו, כאשר את דין התורה "ושמרתם" מקיים הנכרי.

דיון זה תקף הן לגבי קצירת החיטים ודישתן והן לגבי טחינתן לקמח (עיין רא"ש סי' כ"ו). הלכה למעשה נחלקו האחרונים בדבר, ומנהג העולם כדעת הפוסקים המקילים. ברם, הביאור הלכה (סי' ת"ס ס"ק א') חותם דיון זה בהאי לישנא: "ומכל מקום, מי שאפשר לו שכל תיקוני המצות שלו יהיה על ידי ישראל, הרי זה משובח" [ע"ש לגבי טחינה על ידי נכרי, מה שכתב הט"ז ושאר אחרונים, ולפי דברי החתם סופר, הטחינה והקצירה דין אחד להם. אולם, ע"ע מש"כ האבני נזר בסי' שפ"ז אות ח' ולפי"ד יש לחלק בין קצירה לטחינה].

דף מא/א יוצאין ברקיק השרוי

מצה שרוייה בפסח

בקהילות רבות בישראל מקפידים ביותר, שלא לאכול מצה שרוייה בחג הפסח.

בעת שהמוני לומדי הדף היומי עוסקים בלימוד מסכת פסחים, נברר במאמר זה את השתלשלותו של מנהג זה, מקורו וטעמיו.

במצה שרוייה ניתן לקיים מצוות מצה: בדף לט/ב נאמר, כי חיטה וקמח שנקלו, ובצק שנאפה, אינם מחמיצים לעולם, אף אם יבשלו שנית. לפיכך, אין כל מניעה לשרות מצה במים, שהרי המצה כבר נאפתה. ברם, הגמרא מבהירה, כי בפסח אין לבשל חיטים קלויות, מפני שקיים חשש שמא לא נקלו החיטים היטב ובעת בישולן - תחמצנה. ההגבלה היחידה, איפוא, בגמרא לגבי "שרויה" היא בחיטים קלויות. אך במצה שרוייה אפשר אף לקיים את מצוות אכילת מצה בליל הסדר, וכן פוסק השולחן ערוך (אורח סי' תס"א סעיף ד'): "יוצא אדם במצה שרוייה" (וראה עוד סי' תס"ג סעיף ג' ובמשנה ברורה שם ס"ק ח').

המנהג שהובא באחרונים להמנע מאכילת מצה שנשרתה במים, נבע מן החשש, שמא נותר במצה קמח שלא נאפה מפני שהיה מוקף בעיסה שלא נילושה כראוי, וקמח זה יחמיץ במגעו עם המים.

בעל שו"ע הרב כותב (שו"ת סי' ו' בסוף חלק אורח): כי "באמת כי גם אינו איסור גמור וברור מדינא, מכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה ואינו מן המתמיהין לאמר, כי חומרה היא בלא טעם".

מהירות האפייה השתנתה: הוא מסביר באריכות, כי "עינינו רואות" שבמצות רבות נותר מעט קמח לאחר אפייתן, לפי שנאפו מ"עיסה קשה שלא נילושה יפה יפה". ואילו הפוסקים הקדמונים לא הזכירו חשש זה, מפני שבימים עברו היו לשים זמן רב ומגלגלים את העיסה עד שנילושה יפה, אך "מקורב, זה עשרים שנה או יותר, נתפשטה זהירות זו בישראל קדושים, למהר מאד מאד בלישה ואין לשין יפה ולכן נמצא קמח מעט במצות של עיסה קשה כנראה בחוש למדקדקים

באמת. ומכל מקום, אין למחות... עם המקילים, כיון שיש להם על מה שיסמוכו. אבל לפי מה שכתב האריז"ל, להחמיר כל החומרות בפסח, פשיטא שיש להחמיר.

הוא מסיים את דבריו, כי אפשר להקל ביום טוב אחרון של פסח בחו"ל, מפני שמחת החג, ואילו להשרות מצות במי פירות, "פשיטא שאין להחמיר כלל בפסח".

ואילו השערי תשובה (או"ח סי' ת"ס) כותב, כי חומרה זו נבעה מן העובדה שבימים עברו נהגו לאפות מצות עבות במיוחד, לצורך טחינתן לקמח מצה, ועליהן חששו שמא נותר בהן קמח. השערי תשובה (שם) כותב, כי לפי טעם זה אין סיבה להימנע מטבילת המצה במרק וכדומה, מפני שאוכלים אותה לאלתר, ובפרק זמן כה קצר ודאי לא תחמיץ. הוא מסיים את דבריו, כי בימינו שאופים מצות דקיקות האפיות כהוגן, אין מקום לחשש זה.

המשנה ברורה (סי' תנ"ח ס"ק ד') מביא את דברי השערי תשובה ומסיים, "ומכל מקום, מי שנוהג בחומרה זו, אין מזניחין אותו".

כאמור, בקהילות רבות בישראל מקפידים על הנהגה זו, שלא לאכול "שרויה", ויש שנוהגים בחומרה זו אף יותר ממה שכתב בשו"ע הרב, ונזהרים בשרוייה אף במי פירות, שמא יותרו מעט מים בכלי בו ניתנו מי הפירות וימהר הקמח להחמיץ. רבים אף מקפידים, כי כלים שבישלו בהם שרוייה בשנה זו, אין משתמשים בהם בפסח הבא, ונהרא נהרא ופשטיה (ראה פסקי תשובות סי' תנ"ח אות ה'-ו-ז).

מעניין לציין כי מסופר על החזון איש זצ"ל, כי בביתו נהגו ללוש קמח מצה לכופתאות בביצים בלבד ולא במים, ואת הכופתאות השליכו לתוך המרק לאחר שבעבע, כך נחלטו מיד הכופתאות, כמבואר בסוגייתנו, שהחליטה מונעת חימוץ (אורחות רבנו ח"ב עמ' נ"ב).

הקפדת המאפיות: עד כה עסקנו בחומרה וחשש שלא הכל נוהגים בה. ברם, ראוי לציין, כי במאפיות המצות המהודרות נזהרים שמקום יציאת המצות מן התנור יהא מרוחק ממקום בו נמצא הקמח, כי טבעו של הקמח להתפזר ונמצאו המצות אפופות בקמח, או אז, אכן אין להשרות מצות אלו במים.

האשה שצפתה לתוך מטבח שכנתה: מנהג נוסף בו החמירו יותר מן הגמרא, מובא בכנסת הגדולה (שו"ת או"ח סי' תס"א) שיש שגזרו כי אין לטגן ולאפות קמח מצה, לאחר שאירע שאשה תמימה צפתה בשכנתה הרבנית מטגנת מאכל מקמח מצה, והיא הסיקה בטעות כי מדובר בקמח רגיל... היא שבה לביתה וטיגנה לבני ביתה מאכל מקמח רגיל והגישה להם חמץ גמור למאכל בחג הפסח. לא ידעה השכנה כי הרבנית אפתה בקמח שנטחן ממצה שכבר נאפתה, ששוב אינו מחמיץ. הוא מוסיף ומדגיש, כי המנהג מתייחס לסוגי מאכל הרווחים גם ביתר ימות השנה, אך לא בסוגי מאכל המיוחדים לפסח, בהם לא יטעו עקרות הבית שאפשר להכניס מקמח רגיל.

לימים התייחס לכך השערי תשובה (שם) וכתב, כי במדינתו אין חשש לטעות מסוג זה, מפני ש"כל אשה יודעת, שקמח שמשתמשים בו בפסח, הוא ממצה אפוייה וכתושה או טחונה". הפרי חדש (או"ח סי' תס"א) חולק על מנהג זה מכל וכל ש"אין לנו לגזור מדעתנו גזרות".

בעל משך חכמה (ויקרא כג כא) מבחין, כי בעבודת ה' ישנן מצוות שכוונתן לקרב את ישראל לאביהם שבשמים, ויש מצוות המקרבים בין אדם לחברו. זהו ההבדל בין קדושת שבת לקדושת יו"ט. שבת - מקשרת לקב"ה, ועל כן: לא יצא ממקומו, לא יבשל, על מנת להתייחד עם הקב"ה ותורתו. יום טוב - מטרתו לקשר את האומה, ובשל כך: מבשל טוב - ואפילו לאלף אורחים. עולים לרגל, מתאחדים יחד - ושמחים זה עם זה!

השיעור בדף היומי

בדרך, בבית, בעבודה,

24 שעות ביממה

מתחברים לשיעור המרתק

להאזנה חייגו: 073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

חדש!

בקו זה ניתן להאזין גם

לשיעורים בספר

"ותן חלקנו"

להאזנה הקישו 3

לעילוי נשמת יקיריך

עכשיו הזמן להנציח נשמות יקיריך שיום השנה שלהם בחודשים:

חשון - כסלו - טבת - שבט - אדר

רבבות לומדים את הדף היומי והמשנה

במסכת שקלים - יומא

לעילוי נשמת יקיריך

**ייחודי
במאורות!**

**לימוד הדף היומי
וללימוד המשנה
ביום השנה**

"לימוד המשנה טוב לנשמה"

חייגו: 03-5775307 (ר' משה)